

УДК 373.3.064

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-6(329)-1-171-179

Сімсiт Інна Ігорівна,

аспірант кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна.

i.korabelska.asp@kubg.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-7503-6196>

СУТНІСНІ ОЗНАКИ ФЕНОМЕНУ ПАРТНЕРСЬКИХ ВЗАЄМИН

Для ефективного розвитку всіх ланок сучасного суспільства все більшого значення набуває розвиток позитивних взаємин з партнерами, в якості яких можуть виступати учасники різних соціальних груп та категорій. Становлення партнерських взаємин є передумовою успішної соціалізації особистості в різних сферах сучасного суспільства та в перспективі може сприяти забезпеченню високих результатів навчальної та професійної діяльності. Питання трактування сутності поняття «партнерські взаємини» не було предметом окремого дослідження. Хоча принципи, характеристики та особливості розвитку партнерських взаємин вже були представлені в науковому дискурсі. При цьому варто відзначити, що феномен партнерських взаємин більшою мірою досліджувався у економічній сфері. Зважаючи на потребу часу в ефективній, «командній» особистості, різні аспекти проблеми партнерських взаємин набувають особливої актуальності та доцільності.

Певні характеристики партнерських взаємин розглянуто у наукових працях Т. Грибоєдової, В. Добренькова та І. Слепенкова, М. Дроздова, С. Іванова, І. Казанжи, Ю. Капусти та В. Оніпко, О. Коханової, І. Модель, Б. Модель, І. Реморенка, Т. Цквітарії, Г. Шигабетдінової тощо.

Незважаючи на існування теоретичної бази щодо дослідження вказаної проблематики, на сучасному етапі розвитку науки набуває необхідності визначення сутності поняття «партнерські взаємини» та систематизація його ознак й характеристик.

Метою статті є з'ясування сутності феномену партнерських взаємин, його ознак та характеристик. Для досягнення вказаної мети було виділено наступні завдання, а саме: 1) систематизація основних сутнісних ознак феномену партнерських взаємин; 2) формулювання сутності поняття «партнерські відносини» з урахуванням визначеного переліку ознак та їх характеристик.

Систематизація основних сутнісних ознак феномену партнерських взаємин здійснена із використанням методів системного підходу, порівняльного аналізу. Розробка трактування сутності досліджуваного поняття проведена із використанням методу комплексного підходу,

завдяки якому представлено формування, що враховує об'єктивно оцінені підходи до вказаної проблематики.

Розглянемо певні наукові підходи до трактування ознак досліджуваного поняття.

Існує науковий підхід (основними представниками є С. Іванов, І. Реморенко), в рамках якого виокремлюються такі ознаки партнерських взаємин, як соціальна дія, взаємодія суб'єктів та її позитивні наслідки. Цей підхід пов'язаний із висвітленням партнерських взаємин у певному соціальному середовищі, орієнтованому на взаємодію, оснований на спільних діях суб'єктів, спрямованих на досягнення позитивних результатів.

Базовим терміном цього підходу є «соціальне партнерство», обґрунтоване в студіях І. Реморенка, сутність якого близька до партнерських взаємин. Відповідно до визначення автора, соціальним партнерством є спільна колективно розподілена діяльність різних соціальних груп, яка призводить до позитивних та поділюваних всіма учасниками даної діяльності ефектів (Реморенко, 2005). Акцентуючи увагу на спільній колективно розподіленій діяльності, автор визначає певний вид соціальної дії (процесу колективної співпраці), визначає взаємодію через виділення спільності діяльності, представляє її наслідки й результати.

Отже маємо констатувати, що позитивні результати соціального партнерства й партнерських взаємин не є стихійними. Вони починаються з процесу ціле покладання. Тобто, цільові орієнтири партнерських взаємин є, на нашу думку, важливою сутнісною ознакою, що характеризує дане поняття.

Схожою до окресленого підходу є позиція С. Іванова щодо характеристики партнерських взаємин в соціальному середовищі та їх структуризації в контексті соціальної дії. За твердженням автора, суб'єкт-об'єктні соціальні дії, як сутнісна ознака партнерських взаємин в соціальному середовищі, складаються з таких чотирьох елементів, а саме:

1) суб'єктів дії (соціальні групи, індивіди), проте, урахувавши, що автор не подає вичерпного переліку таких учасників (суб'єктів), вважаємо, що, відповідно до характеру взаємин, можна виділити певні категорії їх учасників на таких рівнях:

- суб'єкти однієї вікової групи учасників (підлітки в освітньому середовищі закладу середньої освіти, класному колективі);
- суб'єкти різних вікових, соціальних груп (підлітки та вчителі (педагогічний колектив); підлітки та їх батьки; підлітки та позашкільні учасники освітнього процесу (тренери, представники певних громадянських організацій тощо); підлітки одного закладу середньої освіти та іншого (зарубіжного) закладу освіти при використанні як прямого партнерства, так і віддаленого (із застосуванням вебінарів, конференцій, ігор тощо);

2) об'єктів дії (поведінка та мислення партнерів: мотиви, потреби, інтереси, цінності, норми установки тощо), які, за позицією автора, в межах ознаки суб'єкт-об'єктних соціальних, мають бути пов'язані з цільовими орієнтирами партнерських взаємин. Хоча, на нашу думку, доцільним було б виокремлення цільових установок в якості окремої сутнісної ознаки партнерських взаємин, а спільні інтереси, цінності, норми визначити як ціннісну ознаку партнерства. Це пов'язано з тим, що учасники партнерських взаємин можуть мати різні ціннісні орієнтири, інтереси, але успішно співпрацювати для досягнення спільної мети (наприклад, співпраця учителя та учнів при підготовці до олімпіади, конкурсу тощо);

3) процесів дії в соціальному середовищі, що поділяються автором на зовнішньо зорієнтовані (результати партнерства групи учасників, які націлені на встановлення певних досягнень, перемог тощо) та внутрішньо зорієнтовані (саморозвиток, покращення певних умінь, навичок учасників партнерських взаємин);

4) ситуаційних умов партнерських взаємин, що на думку, С. Іванова (Іванов, 2005) створюються на рівні умов адаптації учасників один до одного у відповідному партнерстві в соціальній групі та впливають на внутрішньо зорієнтовані процеси та на рівні ситуаційних умов системної інтеграції, що зумовлюють зовнішньо зорієнтовані процеси.

Проте, вважаємо, що остання позиція є дискусійною, оскільки, якщо соціальна група є великою та впливовою, то, відповідно, сама може визначати характер та особливості ситуаційних умов.

Відтак, аналіз представлених наукових позицій дає підстави констатувати такі сутнісні ознаки партнерських взаємин, як-от: цільові орієнтири та ціннісні орієнтації учасників.

Дещо іншим є науковий підхід (В. Добренькова, І. Слепенкова), у контексті якого партнерських взаємини досліджуються у площині взаємовпливу учасників (індивидів, соціальних груп, спільнот) один на одного в процесі реалізації їх інтересів, цілей (Добреньков, Слепенков, 1994). Зауважимо, що такий підхід є доцільним, оскільки партнерські взаємини мають ґрунтуватись на принципах рівноправ'я сторін, добровільності, рівності, довіри, взаємної зацікавленості (Грибосдова, 2008), добровільності прийняття на себе зобов'язань, відповідальності (Цвітарія), співробітництва, яке передбачає існування певних цілей учасників (Казанжи, 2017), і участь партнерів в такому процесі будується на їх самостійному виборі, бажанні вступати в паритетну взаємодію з іншими членами певної групи для реалізації тих або інших цілей. Щодо цілей, які можуть виступати в якості основи партнерських взаємин учасників, можна припустити, що вони можуть бути в цілому спільними для всіх партнерів, і у окремих з них можуть виникати власні додаткові індивідуальні цілі, які можуть бути незаявлені. За умов повного збігу цільових орієнтирів учасників партнерських взаємин можна констатувати високий рівень спільності цілей та інтересів. Якщо ж в

учасників спостерігаються різні цілі взаємодії, можна відзначити, за твердженням І. Модель, Б. Модель (Модель, Модель, 1999), існування компромісу, погодження або консенсусу, але в даному випадку спостерігається відсутність партнерських взаємини.

Важливо відзначити, що цільові орієнтири учасників партнерських взаємин суттєво залежать від соціальних, діяльнісних, вікових індивідуальних характеристик. Якщо розглядати та оцінювати партнерські взаємини на рівні освітнього середовища, найбільший інтерес, на наш погляд, представляють саме цільові орієнтири за вказаними трьома параметрами (соціальне середовище, діяльність, вік).

Можна виокремити основні характеристики партнерських взаємин в контексті взаємовпливу учасників, наведені в дослідженні Ю. Капусти, В. Оніпко (Капуста, Оніпко, 2015). А саме, автори вказують, що партнерські стосунки у вигляді співробітництва є спільною діяльністю та системою активності учасників, які взаємодіють один на одного, і цей феномен має характеристики: єдності цілей, тимчасової та просторової співприсутності, спільної керованості співпраці, існування взаємовідносин, що мають позитивні міжособистісні ознаки. В представленому переліку характеристик є як ті, що пов'язані із ознакою взаємовпливу учасників, так і такі, що відносяться до підходу, пов'язаного із цільовими орієнтирами партнерів (вказівка на спільні цілі).

Варто виділити науковий підхід, пов'язаний із характеристикою процесу партнерських взаємин в контексті типології партнерських взаємин.

Так М. Дроздов (Дроздов, 2016) виокремлює такі типи партнерських взаємин:

- комунікативно-дидактичний, що передбачає можливість застосування комунікації, методу взаємного навчання (коли учасник партнерства для того, щоб пояснити, навчити своїх партнерів певним питанням вивчає їх сам, при цьому опановує навички виділення основних проблем, зв'язків, факторів тощо (Кроуфорд, Саул, Метьюз, Макінстер, 2006));

- управлінський (спільне управління партнерською взаємодією на рівні учасників партнерства), що уможливорює колегіальне, узгоджене із думками всіх учасників, відповідно до принципу паритетності, управління взаємодією між партнерами;

- експертний (оцінка результативності партнерських взаємин за певними критеріями, параметрами, пов'язана із залученням до цього партнерства на рівні учасника експерта, групи експертів), який, на нашу думку, є доцільним за певних ситуаційних умов функціонування партнерських взаємин (наприклад, учасники об'єднані метою досягнення певних результатів (в навчанні, спорті, суспільних акціях, соціальних заходах), і для підвищення ефекту співпраці необхідне використання

експертної оцінки, яка дасть змогу виявити проблеми, переваги, недоліки та перспективи);

- консультативний (консультування учасників партнерських взаємин із залученням консультанта (консультантів) на рівні їх участі в якості партнерів), що є можливим за певних ситуаційних умов, але результат такого партнерства полягає в консультуванні учасників щодо забезпечення кращого ефекту від спільної взаємодії;

- проектно-діяльнісний (розробка та здійснення спільних проектів, акцій тощо), що формується за умов об'єднання учасників, які мають спільні цілі щодо реалізації певних проектів, акцій, і, якщо їх погляди на цей процес ідентичні.

Зазначимо, що в умовах освітнього середовища на рівні підлітків це може бути партнерство щодо спільної участі у певних проектах за навчальними предметами (створення презентацій за певними темами, які вивчаються в межах процесу навчання; участь у конференціях; участь у конкурсах тощо). Додамо, що цей тип партнерських взаємин є результативним з точки зору саморозвитку, самоосвіти учнів.

Проте зауважимо, що представлена вище типологізація може бути розширена в умовах освітнього середовища закладу середньої освіти.

Є суттєвим ще один тип партнерських взаємин, виокремлений в дослідженні Г. Шигабетдінової (Шигабетдінова, 2014), а саме рефлексивний тип партнерських взаємин, оснований на рефлексивному управлінні своєю поведінкою (саморегуляції) учасниками, на самоуправлінні ситуацією взаємодії та вироблення правил, норм, цінностей взаємодії, що характеризується узгодженістю дій та розподіленням відповідальності за результати спільної діяльності, націленої на досягнення цілей учасників даного партнерства.

Варто звернути увагу на науковий підхід, пов'язаний із визначенням процесу партнерських взаємин в контексті їх особистісної орієнтації (О. Коханова). Згідно із трактуванням авторки, партнерство виступає в якості способу особистісного розвитку його учасників, і передбачає становлення їх суб'єктивних характеристик, які зумовлюють формування високого рівня самосвідомості, якій притаманний самостійний вибір, існування вольових якостей, що є механізмом забезпечення зусиль, уваги, націлених на реалізацію практичної діяльності, безперервність процесу взаємодії, яку потрібно проводити разом з рівними за визначеними категоріями партнерами (відповідно підкреслюється існування проєктивної спроможності до партнерства з учасниками) (Коханова, 2013).

Таким чином, аналіз репрезентованих наукових поглядів свідчить про їх ґрунтовність, проте є очевидною відсутність комплексного підходу, який би синтезував сутнісні ознаки процесу партнерських взаємин. Зважаючи на вищезазначене нами була здійснена спроба систематизації поданих ознак. У табл. 1 подано перелік сутнісних ознак процесу партнерських взаємин.

Таблиця 1

Сутнісні ознаки процесу партнерських взаємин

№ п/п	Найменування сутнісної ознаки	Характеристика Ознаки
1	Ознака дії	Участь у певних спільних, партнерських заходах (акціях), здійснення певних спільних, партнерських заходів (акцій)
2	Ознака взаємодії суб'єктів (учасників)	Участь у партнерстві на рівні певних соціальних середовищ
3	Ознака позитивних ефектів від партнерських взаємин	Досягнення за різними категоріями на рівні учасників та партнерства в цілому
4	Ознака цільових орієнтирів партнерських взаємин	Спільні для всіх партнерів, і власні додаткові індивідуальні цілі, які можуть бути незаявлені
5	Ціннісні ознаки партнерства	Спільні життєві, соціальні, навчальні інтереси, норми (залежать від вікових, соціальних характеристик учасників)
6	Ознака типологізації видів партнерства між учасниками	Комунікативно-дидактичний, управлінський, експертний, консультативний, проектно-діяльнісний, конструктивний
7	Особистісно орієнтована ознака щодо розвитку учасників партнерської взаємодії	Розвиток певних навичок, умінь, індивідуальних результатів особистості, яка є учасником партнерських взаємин. Може відноситись до цільового орієнтиру
8	Ознака розуміння учасниками ймовірності вирішення їх проблем в рамках партнерства	Участь у партнерстві для забезпечення вирішення низки проблем особистісного, соціального, освітнього характеру. Може відноситись до цільового орієнтиру

Отже, базуючись на окреслених ознаках партнерських взаємин, будемо трактувати їх як процес рівноправної, узгодженої взаємодії (конструктивного взаємовпливу та співпраці) на рівні учасників різних або однакових вікових, соціальних категорій відповідного соціального середовища із спільними цінностями, що пов'язана із певними спільними діями (заходами, акціями, процесами), націленими на досягнення цільових орієнтирів, забезпечення результативності.

У процесі дослідження здійснено систематизацію сутнісних ознак процесу партнерських взаємин та представлено формулювання сутності зазначеного поняття. Оцінка наукових підходів щодо основних сутнісних ознак процесу партнерських взаємин дозволила розробити уніфікований перелік, який враховує існуючі погляди на зазначену проблематику. Встановлено, що до складу таких ознак можна віднести, зокрема: ознаку дії, ознаку взаємодії суб'єктів (учасників), ознаку позитивних ефектів від партнерських взаємин, ознаку цільових орієнтирів партнерських взаємин, ціннісні ознаки партнерства, ознаку типологізації видів партнерства між учасниками, особистісно орієнтовану ознаку щодо розвитку учасників партнерської взаємодії, ознаку розуміння учасниками ймовірності вирішення їх проблем в рамках партнерства. На основі наукових підходів

та вказаних ознак обґрунтовано авторське визначення сутності поняття «партнерські взаємини», яке є базовим у представленому дослідженні.

Подані теоретичні позиції є засадою для подальшої розробки проблеми партнерських взаємин підлітків у освітньому середовищі закладу середньої освіти.

Список використаної літератури

- 1. Реморенко И. М.** Разное управление для разного образования. Санкт-Петербург: Агентство образовательного сотрудничества, 2005. 368 с.
- 2. Иванов С. А.** Социальное партнерство как феномен цивилизации. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2005. № 3. С. 79–99.
- 3. Добренков В. И.,** Слепенков И. М. Социальное управление. Москва: Издательство Московского Университета, 1994. 198 с.
- 4. Грибоедова Т. П.** Содержание понятия и особенности реализации социального партнерства в современном образовании. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. Санкт-Петербург, 2008. № 68. С. 50–60.
- 5. Цквитария Т. А.** Социальное партнерство как фактор развития непрерывного образования. *Мир науки*. 2018. № 4. С. 1–7.
- 6. Казанжи І. В.** Підготовка майбутніх учителів до використання педагогіки партнерства в побудові індивідуальної освітньої траєкторії дитини. *Педагогічні науки*. Херсон, 2017. Вип. LXXX. С. 146–150.
- 7. Модель И. М.,** Модель Б. С. Социальное партнерство в системе общественных отношений. *Научный ежегодник Института философии и права УрО РАН*. 1999. № 1. С. 79–99.
- 8. Капуста Ю. С.,** Оніпко В. В. Про взаємодію та партнерські стосунки у педагогічній діяльності. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі*. Полтава, 2015. С. 84.
- 9. Дроздов Н. А.** Социальное партнерство в образовании: сущность и содержание понятия. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. Санкт-Петербург, 2016. № 180. С. 68–72.
- 10. Кроуфорд А.,** Саул Е. В., Метьюз С., Макінстер Дж. Технології розвитку критичного мислення учнів. Київ: Пляди, 2006. 303 с.
- 11. Шигабетдинова Г. М.** Партнерство как конструктивное взаимодействие: теоретическая экспозиция проблемы. *Фундаментальные исследования*. Москва, 2014. № 3-1. С. 193–196.
- 12. Коханова О. П.** Партнерство як фактор соціалізації особистості. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. № 2. С. 196–205.

References

- 1. Remorenko, I. M.** (2005). Raznoe upravlenie dlya raznogo obrazovaniya [Different management for different education]. St. Petersburg: Agentstvo obrazovatel'nogo sotrudnichestva [in Russian].
- 2. Ivanov, S. A.** (2005). Sotsialnoe partnerstvo kak fenomen tsivilizatsii [Social partnership as a phenomenon of civilization]. *Zhurnal sotsiologii i sotsialnoy antropologii – Journal of Sociology and Social Anthropology*, 3, 79-99 [in Russian].
- 3. Dobrenkov, V. I. & Slepenkov, I. M.** (1994). Sotsialnoe upravlenie [Social management]. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo Universiteta [in Russian].
- 4. Griboedova, T. P.** (2008). Soderzhanie ponyatiya i osobennosti realizatsii sotsialnogo partnerstva v sovremennom obrazovanii [The content of the

concept and features of the implementation of social partnership in modern education]. *Izvestiya RGPU im. A. I. Gertsena – News of Herzen State Pedagogical University of Russia*, 68, 50-60 [in Russian].

5. Tskvitariya, T. A. (2018). Sotsialnoe partnerstvo kak faktor razvitiya nepreryivnogo obrazovaniya [Social partnership as a factor in the development of continuing education]. *Mir nauki – The world of science*, 4, 1-7 [in Russian].

6. Kazanzhy, I. V. (2017). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do vykorystannia pedahohiky partnerstva v pobudovi individualnoi osvithoi traiektorii dytyny [Preparing future teachers for the use of partnership pedagogy in building a child's individual educational trajectory]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, LXXX, 146-150 [in Ukrainian].

7. Model, I. M. & Model, B. S. (1999). Sotsialnoe partnerstvo v sisteme obschestvennykh otnosheniy [Social partnership in the system of public relations]. *Nauchnyiye ezhegodnik Instituta filosofii i prava UrO RAN – Scientific Yearbook of the Institute of Philosophy and Law of the Ural Branch of the Russian Academy of Sciences*, 1, 79-99 [in Russian].

8. Kapusta, Yu. S. & Onipko, V. V. (2015). Pro vzaiemodiiu ta partnerski stosunki u pedahohichnii diialnosti [On interaction and partnerships in pedagogical activity]. *Metodyka navchannia pryrodnychikh dystsyplin u serednii ta vyshchii shkoli – Methods of teaching natural sciences in secondary and high school* (pp. 84). Poltava [in Ukrainian].

9. Drozdov, N. A. (2016). Sotsialnoe partnerstvo v obrazovanii: suschnost i sodержanie ponyatiya [Social partnership in education: the essence and content of the concept]. *Izvestiya RGPU im. A. I. Gertsena – News of Herzen State Pedagogical University of Russia*, 180, 68-72 [in Russian].

10. Krouford, A. & Saul, E. V., Metiuz, S. & Makinster, Dzh. (2006). Tekhnologii rozvytku krytychnoho myslennia uchniv [Technologies for the development of students' critical thinking]. Kyiv: Pleiady [in Ukrainian].

11. Shigabetdinova, G. M. (2014). Partnerstvo kak konstruktivnoe vzaimodeystvie: teoreticheskaya ekspozitsiya problemy [Partnership as a constructive interaction: theoretical exposure of the problem]. *Fundamental'nye issledovaniya – Basic research*, 3-1, 193-196 [in Russian].

12. Kokhanova, O. P. (2013). Partnerstvo yak faktor sotsializatsii osobystosti [Partnership as a factor in the socialization of the individual]. *Pedahohichni protsesy: teoriia i praktyka – The pedagogical process: theory and practice*, 2, 196-205 [in Ukrainian].

Сімсїт І. І. Сутнісні ознаки феномену партнерських взаємин

У статті розглянуто наукові підходи щодо сутнісних ознак процесу партнерських взаємин. На підставі аналізу певних наукових позицій визначено уніфікований склад таких ознак. З'ясовано, що такими ознаками є: ознака дії, ознака взаємодії учасників, ознака позитивних ефектів від партнерських взаємин, ознака цільових орієнтирів партнерських взаємин, ціннісні ознаки партнерства, ознака типологізації видів партнерства між учасниками, особистісно орієнтована ознака щодо розвитку учасників партнерської взаємодії, ознака розуміння учасниками ймовірності вирішення їх проблем в рамках партнерства. На основі

аналізу наукових підходів до визначення ознак партнерських взаємин, обґрунтована авторський підхід до трактування.

Ключові слова: партнерство, партнерські взаємини, ознаки партнерських взаємин, взаємодія, цільові орієнтири партнерських взаємин, суб'єкти взаємин, ситуаційні умови партнерських взаємин.

Симсит И. И. Сущностные признаки феномена партнерских отношений

В статье изучены научные подходы относительно сущностных признаков процесса партнерских отношений. Разработан их унифицированный состав, включающий: признак действия, признак взаимодействия участников, признак положительных эффектов от партнерских отношений, признак целевых ориентиров партнерских отношений, ценностные признаки партнерства, признак типологизации видов партнерства между участниками, лично ориентированный признак по развитию участников партнерского взаимодействия, признак понимания участниками вероятности решения их проблем в партнерстве. Изложен авторский подход к трактованию феномена.

Ключевые слова: партнерство, партнерские отношения, взаимодействие, целевые ориентиры партнерских отношений, субъекты отношений, ситуационные условия партнерских отношений.

Simsit I. Essential Signs of the Phenomenon of Partnerships

The article deals with scientific approaches to considering the essential features of the partnership process. Based on the analysis of certain scientific positions on the main features of the partnership process, a unified list of them has been developed. It was found that the following features are: action sign, sign of interaction of subjects, sign of positive effects of partnership relations, sign of partnership target points, values of partnership, sign of typology of types of partnership between participants, personally oriented sign of development participants in the partnership, a sign of understanding of the participants' likelihood of solving their problems within the partnership. On the basis of the analysis of scientific approaches to the interpretation of signs of partnership relations, the author's definition of this concept is grounded and its essence is determined. It is determined that partnerships are a process of equal, coordinated interaction (constructive interaction and cooperation) at the level of participants of different or equal age, social categories of the respective social environment with common values, which is associated with certain joint actions (actions, processes), aimed at achieving benchmarks, ensuring productivity. This interpretation takes into account the main essential features of the studied concept.

Key words: partnership, partnerships, signs of partnerships, interactions, goals of partnerships, subjects of relationships, situational conditions of partnerships.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2019 р.

Прийнято до друку 25.10.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Желанова В. В.